

## Ferencz Győző

(ELTE BTK, Angol-Amerikai Intézet, Anglisztika Tanszék, egyetemi docens):

### John Donne és a konverzió paradoxona

John Donne (1572–1631) angol költő, a tizenhetedik századi Anglia egyik nevezetes konvertitája prominens katolikus családba született, több közeli hozzátartozója is áldozatul esett a katolikusok üldözésének. Legkorábbi, 1591-ben készült arcképe körül spanyol nyelvű szöveg olvasható: „Antes muerto que mudado”. Előbb hal meg, mintsem megváltozik. Ennek ellenére az anglikán egyház tagja lett, bár nem tudni, pontosan mikor. Áttérése valószínűleg nem köthető egyetlen pillanathoz. Számára a mártírium visszataszító perspektíva volt, a kompromisszum egyre vonzóbbá vált.

Áttérésének megértésében segít, de végső magyarázatot nem ad, hogy az egyházi és világi tisztségviselők csak akkor tölthettek be bizonyos állásokat, ha elfogadták az angol nemzeti egyház dogmáját (az ún. 39 pontot). Donne, bár Oxfordban, majd a londoni Lincoln's Innben végzett jogi tanulmányokat, sem juthatott megfelelő alkalmazáshoz. Amikor 1597-ben Egerton főpecsétőr alkalmazásába került, anglikánnak kellett vallania magát. Magánéleti nehézségek, válságos évek után 1615-ben szentelték anglikán pappá, ugyanekkor a Cambridge-i egyetemen a teológiai doktorává avatták, 1621-ben a londoni Szent Pál-székesegyház esperese lett.

Donne teljes komolysággal vizsgálta meg a kérdés teológiai vonatkozásait. *Pseudo-Martyr* (1610) és *Ignatius His Conclave* (1611) című műveiben a király oldalán szól hozzá a vitához, amely arról folyt, hogy az angol katolikusoknak kell-e hűségeskü tenni Jakab királyra. Ugyanakkor leveleiben, prédikációiban és egyes verseiben olykor amellet foglalt állást, hogy többféle felekezet is elvezet a megváltáshoz. Korai III. szatírjában nem lát értelmes indokot, hogy miért választja valaki a katolikus vagy a protestáns felekezetet. Azaz, bár nem vitatja, hogy egy igaz hit van, a választás lehetetlen. A felnőtt függetlenség és öröklött hit konfliktusa áttételesen egész költészetét áthatja. Paradoxonokra épülő retorikájában mintha ez a probléma fejeződne ki.

Eklektikus teológiájára erősen hatottak a páli levelek. Hatott rá Augustinus is, amennyiben az áttérés megtérése, amelyre a lux securitatis vetül. Mivel azonban ez az egyén szellemi hitelességének bizonyítéka, Donne mindvégig kínzó kétségek között őrlődik, ahogy 19. szonettjében írja: „Oh, to vex me contraries meet in one”. Az áttérés problémája tehát az önmeghatározás krízise. Ez persze az egész kora modern Angliát jellemzi, az egész nemzetnek állandó problémája lett a vallási változás. Így Donne áttérésének nemcsak az életrajzi és teológiai, hanem a kulturális és politikai értelmezése is lényeges szempontokkal szolgál. Társadalmi, kulturális és politikai körülmények késztették váltásra, saját önazonosságkonfliktusát próbálta megoldani az áttéréssel.

Magyar irodalmi és történelmi párhuzamok is kínálkoznak, hiszen a jó katolikus és a hű alattvaló ellentmondása könnyen tágítható és transzponálható. Nemcsak a Donne-kortárs Balassi Bálint áttérései, nemcsak a szűken vett katolikus-protestáns hitviták állíthatók vele párhuzamba, hanem a személyes és közösségi identitás folyamatos ingamozgásai is (Habsburg–török, haza és haladás, együttműködés elnyomó rendszerekkel és ellenállás, túlélés vagy áldozatszerep) modellálhatók Donne áttérésében.